Відокремлений структурний підрозділ «Морський фаховий коледж
Херсонської державної морської академії»
Бібліотека

Бібліоподорож

Мова єднає покоління

(До Дня української писемності та мови)

Мова єднає покоління, бо кожне покоління
отримує її від попереднього, зберігає у складні часи
й передає наступному як найдорожчий скарб.

27 жовтня - День української писемності та мови, свято, що об'єднує всіх, хто цінує силу слова, красу рідної мови та духовну спадщину нашого народу.

Це не просто дата в календарі, а нагадування про те, що мова – основа нашої культури, нашої ідентичності та нашого мислення. Для кожного українця, а особливо для студента, мова є не лише засобом спілкування, а й інструментом навчання, наукового пошуку, професійного зростання.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році значення української мови набуло нового, глибшого змісту. Якщо раніше вона сприймалася передусім як національний символ і культурна спадщина, то сьогодні стала справжнім маркером свободи, сили духу та громадянської гідності. Мова перетворилася на зброю – не в прямому, а в духовному сенсі. Вона стала лінією оборони нашої ідентичності, тим, що не можна знищити жодними бомбами чи пропагандою.

День писемності – це нагода замислитися, наскільки потужною силою є слово. У час, коли Україна бореться за свободу, кожен із нас може долучитися до цієї боротьби – говорити українською, писати, читати, творити. Це простий, але вагомий спосіб підтримати свою державу й власну ідентичність. Українська мова

сьогодні – це не лише частина нашої історії, а й головна ознака нашої майбутньої перемоги. І поки звучить українське слово – звучить і сама Україна.

Від минулого, сучасності та майбутнього:

- Минуле: «Ми зберегли для вас наше слово».
- Сучасність: «Ми продовжуємо його берегти».
- Майбутнє: «Ми передаємо його своїм дітям».

Згадаймо відомих українців, які боролися за рідну мову, а справжньою мандрівкою крізь століття – від Тараса Шевченка й Лесі Українки до сучасних письменників які сьогодні захищають українське слово.

Мова, у якій живе душа народу

Пропонуємо вам незвичайну подорож. Ми не мандруватимемо містами й країнами, не шукатимемо скарбів у давніх замках. Ми вирушимо крізь час – від XIX століття до сьогодення. І провідником у цій подорожі стане наша українська мова.

Замислимося на мить: що об'єднує ваших прабабусю, яка співала колискову вашій бабусі. Бабусю яка розповідала казки вашій мамі. Маму, яка читала тобі першу книжку, і тебе – юнака, який сьогодні пише українською повідомлення друзям?

Їх можуть розділяти десятиліття, різні життєві обставини, навіть цілі історичні епохи. Але їх єднає мова – жива нитка, що проходить крізь покоління.

У словах, які ми вимовляємо сьогодні, звучать голоси наших предків. У народних піснях живуть почуття наших пращурів. У книжках зберігаються думки тих, хто мріяв про вільну Україну. А в наших щоденних розмовах народжується українська мова майбутнього.

Та чи завжди українське слово могло вільно звучати на рідній землі? На жаль, ні. Історія нашої мови – це не лише історія краси й мелодійності. Це історія боротьби, мужності та любові.

XIX століття. Коли слово ставало зброєю

Перенесімося в XIX століття. Українська мова тоді зазнавала утисків, а її використання в друці обмежувала російська імперська влада. Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року стали символами цієї політики.

Саме в такі часи особливого значення набули люди, які не дозволили українському слову замовкнути.

Першим згадаймо **Тараса Григоровича Шевченка** – поета, художника, людину, яка перетворила рідну мову на голос цілого народу.

У 1840 році вийшло перше видання його «Кобзаря». Це була подія, що засвідчила: українською мовою можна говорити про найглибші людські почуття, історію, волю, несправедливість і майбутнє.

Шевченко не просто писав вірші. Він повертав людям усвідомлення власної гідності, нагадував про їхнє коріння та право бути господарями на своїй землі.

Його слова: «Ну що б, здавалося, слова… Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється – ожива, Як їх почує!..», звучать сьогодні так, ніби поет звертається безпосередньо до нас.

Шевченкове слово перейшло до наступних поколінь. Його читали ті, хто прагнув свободи, вивчали ті, хто відстоював українську культуру, і сьогодні читають наші діти. Саме так мова стає мостом між минулим і майбутнім.

Поруч із Шевченком стоїть **Пантелеймон Куліш** – письменник, перекладач, історик і громадський діяч. Він працював над розвитком українського правопису, літератури й освіти. Запропонована ним система письма, відома як «кулішівка», стала важливим етапом у становленні українського правопису.

Куліш розумів: щоб мова жила, не досить нею розмовляти. Нею потрібно видавати книжки, перекладати світову класику, навчати дітей, творити науку.

А ще згадаймо **Івана Франка** – письменника, ученого, перекладача, мислителя. Він довів, що українська мова здатна передавати найскладніші філософські ідеї, говорити про суспільство, людську свободу та відповідальність.

Франко працював із величезним колом тем і жанрів, розширюючи можливості українського слова. Його життя стало прикладом невтомної праці заради культури свого народу.

А поруч із ним – **Леся Українка**, яка, попри тяжку хворобу, творила поезію та драматургію, перекладала твори інших народів і відкривала українському читачеві світову культуру. Вона знала багато іноземних мов, але не зрікалася рідної. Навпаки, її творчість доводила: любов до своєї мови не заважає знати інші, а допомагає краще розуміти світ.

Уявімо, як голоси цих людей звучать разом: Шевченко пробуджує національну свідомість, Куліш розвиває письмо, Франко розширює обрії думки, Леся Українка підносить українське слово до вершин світової літератури.

Вони жили в різні часи, мали різні долі, але працювали заради спільного майбутнього.

XX століття. Зберегти мову – означає зберегти пам’ять

У XX столітті боротьба за українську мову не припинилася. Були часи національного відродження, а були часи переслідувань, цензури й заборон. Чимало митців зазнали репресій, а українська культура втратила багатьох талановитих представників.

Та українське слово продовжувало жити – у книжках, піснях, родинних розмовах і творчості тих, хто не погоджувався на мовчання.

Особливе місце серед них посідає **Василь Стус** – поет, перекладач, правозахисник, який зазнав переслідувань за свої переконання. Його творчість стала свідченням духовної свободи та незламності.

Стус розумів, що гідність людини починається з внутрішньої свободи. Навіть у неволі він продовжував творити українською, залишаючись вірним собі й своєму народові.

Ще один важливий приклад – **Іван Світличний**, літературознавець, поет і діяч українського шістдесятництва. Він підтримував молодих митців, захищав українську культуру та зазнав переслідувань радянської влади.

У другій половині XX століття українці не лише писали й видавали книжки. Вони об’єднувалися, щоб відстояти право своєї мови бути мовою освіти, культури й суспільного життя.

Наприкінці 1980-х років активізувався громадський рух на захист української мови. У 1989 році було створено Товариство української мови імені Тараса Шевченка, яке стало важливою частиною національного відродження. А 28 жовтня 1989 року ухвалили закон, який надав українській мові статус державної в Українській РСР.

Ці події засвідчили: мова є не тільки справою письменників і науковців. Вона є справою всього суспільства, усіх людей, які прагнуть зберегти власну культурну ідентичність.

Незалежна Україна. Мова свободи

З проголошенням незалежності України у 1991 році українська мова отримала нові можливості для розвитку. Конституція України 1996 року закріпила її статус як державної.

Проте державний статус – це не чарівна паличка, яка миттєво розв’язує всі проблеми. Мову потрібно розвивати щодня: у школах і університетах, у книжках і театрах, у наукових лабораторіях, на телебаченні, у цифровому просторі.

Тут важливо згадати **Ліну Костенко** – поетесу, чия творчість стала символом моральної стійкості, свободи думки та відповідальності митця перед суспільством.

Її поезія нагадує нам, що слово має силу, а культура не може існувати без гідності й пам'яті.

Згадаймо також **Олеся Гончара** та його роман «Собор», у якому порушено питання духовності, історичної пам'яті й відповідальності людини за культурну спадщину. Твори українських письменників допомагали зберігати національну свідомість навіть тоді, коли суспільний простір залишався обмеженим.

Кожне покоління знаходило свій спосіб підтримати українське слово: хтось писав книжки, хтось навчав дітей, хтось створював музику, а хтось виходив на громадські акції.

Так поступово формувалося розуміння: українська мова – не лише спадщина минулого, а й основа нашого спільного майбутнього.

Ті, хто захищав мову не лише словом, а й науковою працею.

Коли ми говоримо про борців за українську мову, найчастіше згадуємо письменників і поетів. Але були й інші захисники – мовознавці, які укладали словники, створювали граматики, розробляли правопис і дбали про те, щоб українською можна було навчати, досліджувати світ і творити науку.

Багато мовознавців відстоювали українську мову не гучними промовами, а своєю щоденною науковою працею: укладали словники, розробляли правопис, писали граматики й навчали українською. Саме за таку працю, а також за звинуваченнями в «українському буржуазному націоналізмі», багато хто зазнав переслідувань у радянський час.

Ці люди доводять: мову захищають не тільки на мітингах і не лише поетичними рядками. Її захищають тоді, коли наполегливо досліджують, навчають, укладають словники й передають знання наступним поколінням. Вони дають змогу показати, що мову захищали не лише поети, а й люди, які працювали над її науковими основами.

Їхні долі нагадують нам, що українська мова збереглася не сама собою. За нею стоять праця, талант, мужність і людські життя. І сьогодні, відкриваючи українську книжку або вивчаючи рідне слово, ми продовжуємо справу тих, хто мріяв про час, коли українська мова зможе вільно звучати у своїй державі.

1. **Олександр Опанасович Потебня (1835 – 1891).**

Олександр Потебня – автор численних наукових праць із мовознавства, граматики, літературознавства, етнології та теорії словесності, основоположник

психологічного напряму в слов'янській філології. Потебня систематизував унікальні ознаки української мови, що вирізняють її з-поміж інших слов'янських мов.

Сьогодні іменем вченого названо Інститут мовознавства НАН України.

2. **Борис Дмитрович Грінченко (1863 – 1910).**

Борис Грінченко – безумовно видатна особистість в історії України, автор першого словника української мови, що ми його сьогодні звемо «Словником Грінченка», письменник, перекладач, публіцист та громадський діяч. Автор низки наукових та публіцистичних праць, а також шкільних підручників з української мови та літератури.

Був одним із організаторів Всеукраїнського товариства «Просвіта», а також співзасновником Української Радикальної Партії (1904), що виступала за автономію України.

Іменем Бориса Дмитровича сьогодні названо один із провідних університетів Києва.

3. Іван Іванович Огієнко (1882 – 1972)

Іван Огієнко – відомий науковець, громадський та релігійний діяч, митрополит Української православної церкви Канади, який зробив вагомий внесок у розвиток української науки та культури. Досліджував старослов'янську та українські мови, а також проблематику українського правопису.

4. **Григорій Голоскевич (1884–1935?) – впорядковував українське слово.**

Мовознавець, лексикограф, укладач українського правописного словника. Він допомагав утверджувати правила українського письма, але в 1929 році став жертвою радянських репресій і загинув на засланні.

Він уклав один із найважливіших ранніх українських правописних словників. Його словник допомагав унормовувати написання слів, а отже – утверджувати українську як повноцінну мову освіти, літератури й науки.

У 1929 році Голоскевича заарештували у сфабрикованій справі «Спілки визволення України». У 1930 році засудили до п'яти років ув'язнення, а після відбуття частини терміну заслали до Тобольська, де він загинув у 1935 році за даними Українського інституту національної пам'яті.

Чому його історія особлива? Він захищав мову самим словником. Адже коли мова має власні правописні правила й системно опрацьовану лексику, її важче представити як нібито непридатну для науки або освіти.

5. Олекса Синявський (1887–1937) – учений, який формував український правопис.

Мовознавець, педагог, професор. Він досліджував фонетику, граматику, діалекти та історію української мови, створював підручники, викладав і брав участь у роботі над українським правописом 1928 року.

Олекса Синявський був одним із фахівців, які допомагали виробляти спільні правила українського письма. Це була надзвичайно важлива праця: правопис мав об'єднувати людей із різних регіонів навколо зрозумілої літературної норми.

У 1937 році його заарештували органи НКВС. Того ж року він загинув унаслідок репресій.

Синявський допомагав українцям домовитися про те, як писати й розвивати спільну літературну мову. Він є прикладом того, як наукова праця стає частиною збереження національної культури.

6. Борис Антоненко-Давидович – (1899–1984) мовознавець, який не погодився спотворювати мову.

Письменник, перекладач, дослідник культури української мови. За радянських часів він пережив арешт, табори й заслання. Його історія особливо промовиста: він відстоював право української мови зберігати власні норми, а не штучно наближатися до російської.

Він уважно досліджував, як українці говорять, писав про мовні помилки й російські впливи, прагнув зберегти природність і самобутність української мови. Його книжка «Як ми говоримо» стала відомою працею з культури українського мовлення, й сьогодні допомагає читачам уважніше ставитися до рідної мови.

У 1935 році Антоненка-Давидовича заарештували за сфабрикованими політичними звинуваченнями. Спочатку його засудили до розстрілу, але вирок замінили десятьма роками таборів. Після звільнення він знову зазнав переслідування й заслання.

Борис Антоненко-Давидович захищав не тільки українське слово, а й право української мови бути собою. Він нагадував, що говорити правильно – це не просто дотримуватися правил, а й шанувати мовну спадщину свого народу.

7. Андрій Ніковський (1885–1942) – укладач словників, який заплатив за свою працю свободою.

Літературознавець, перекладач, редактор, громадський діяч. Він працював над українськими словниками, редагував мовознавчі видання та перекладав світову літературу українською.

Ніковський був учасником роботи над академічним «Словником живої української мови», а також працював над українсько-російськими словниками й термінологією. У 1929 році його заарештували у справі «Спілки визволення України» та засудили до десяти років ув'язнення. Покарання він відбував, зокрема, на Соловках. Після звільнення жив у Ленінграді й помер під час блокади міста у 1942 році.

Словник – це своєрідний архів народної пам'яті. У ньому зберігаються слова, значення, вислови й мовні особливості, які передаються від одного покоління до іншого. Ніковський допомагав збирати й упорядковувати цей скарб, а радянські репресії обірвали його наукову та громадську діяльність.

8. Олена Курило (1890–1946?) – дослідниця української мови, яку варто повернути в нашу пам'ять

Мовознавиця, дослідниця фонетики й граматики української мови. Вона працювала над українською граматикою, питаннями мовної культури та термінології, брала участь у розвитку українського мовознавства в період національного відродження 1920-х років.

Курило належала до кола фахівців, які розбудовували наукову українську мову. Вона досліджувала її структуру й особливості, сприяючи розвитку самостійної української наукової традиції. Її доля була пов'язана з репресіями радянської влади, а обставини смерті та точна дата залишаються предметом біографічних уточнень. Як бачимо, що українську мову відстоювали також жінки-науковиці, чия праця часто залишається менш відомою широкому загалу.

9. Юрій Володимирович Шевельов (1908 – 2002).

Юрій Шевельов – визнаний мовознавець-славіст, літературознавець, активний діяч української культури та науки в еміграції, професор Гарвардського університету.

У науковій спільноті Шевельова вважають одним із провідних мовознавців-славістів світу. З -під пера вченого вийшло 17 книг та ще ціла низка фундаментальних наукових праць, зокрема з історії та проблематики розвитку сучасної української мови, етимології, діалектології та соціолінгвістики.

10. Олександр Данилович Пономарів (1935 – 2020).

Олександр Пономарів – добре знаний сучасниками мовознавець, публіцист та перекладач, професор КНУ імені Тараса Шевченка. Активно сприяв поширенню нового українського правопису, зокрема, працював у відповідній комісії, часто виступав у ЗМІ, дискутував з опонентами тощо.

Написав 250 наукових та публіцистичних праць з історії, культури, становлення та розвитку української мови. Серед них: «Взаємодія художнього та публіцистичного стилів української мови» (1990, співавтор), «Лексика грецького походження в українській мові» (2005) та «Етимологічний словник української мови» (1982 –2012, укладач).

Що об'єднує цих мовознавців?

Вони працювали над тим, щоб українська мова мала власні граматики, словники, правопис і наукову термінологію.

Вони розвивали українську освіту та культуру в часи, коли політика радянської влади дедалі більше обмежувала мовну самостійність.

Багатьох заарештували за сфабрикованими звинуваченнями в антирадянській діяльності або «націоналізмі», а їхні наукові здобутки знецінювали чи відкидали.

Їхня праця пережила переслідування: словниками, граматиками й правописними працями користувалися наступні покоління дослідників.

Наш час. Українське слово, яке неможливо змусити замовкнути.

Сьогодні, у XXI столітті, ми знову бачимо, наскільки тісно пов’язані мова, свобода й національна ідентичність.

Після початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 році для багатьох українців мовне питання набуло особливого особистого значення. Люди почали свідоміше ставитися до того, якою мовою спілкуються, читають, навчаються та створюють власний контент.

І сьогодні захищають українську мову не тільки відомі письменники.

Її захищає **Сергій Жадан** – письменник, поет, перекладач і музикант, який своєю творчістю показує, що українська культура є сучасною, живою та здатною говорити з людьми різного віку.

Її підтримує Уповноважений із захисту державної мови працював над дотриманням мовного законодавства та популяризацією української.

Її розвивають учителі, бібліотекарі, журналісти, видавці, актори, музиканти, волонтери й перекладачі. Її вивчають люди, які раніше спілкувалися іншими мовами, але тепер свідомо прагнуть краще знати українську.

І, звичайно, її захищають українські військові. Вони боронять право нашої країни самостійно визначати своє майбутнє, зберігати власну культуру й передавати її наступним поколінням.

Адже не кожен захисник мови мусить бути письменником, громадським діячем чи військовим. Захисником мови є мама, яка співає дитині українську колискову. Бабуся, яка розповідає онукам родинні історії. Учитель, який відкриває студентам красу рідного слова. Підліток, який створює україномовне відео. Студент, який пише дослідницьку роботу українською. Людина, яка починає вивчати мову й не боїться помилятися.

Кожен із них робить свій внесок у спільну справу.

Адже мова живе не тільки в словниках і підручниках. Вона живе там, де нею думають, жартують, мріють, сперечаються, підтримують одне одного й говорять про любов.

Мова єднає покоління.

Чому саме мова єднає покоління? Тому що в ній зберігається пам'ять про минуле. Коли ми читаємо Шевченка, то чуємо голос XIX століття. Коли читаємо Лесю Українку, відкриваємо силу духу й красу думки. Коли читаємо Стуса, розуміємо ціну свободи. Коли слухаємо сучасних українських музикантів, бачимо, як традиція набуває нових форм.

Тому що мова допомагає нам розуміти одне одного. У ній зустрічаються досвід старших і відкритість молодших, родинні спогади й сучасні ідеї, історія нашого народу й мрії про майбутнє.

І тому, що мова – це відповідальність. Ми отримали її від попередніх поколінь, але не маємо права сприймати її як щось незмінне й гарантоване. Її потрібно берегти, розвивати й передавати далі.

Можливо, саме зараз хтось із присутніх напише свій перший вірш українською. Хтось прочитає дитині казку. Хтось почне вести україномовний блог. А хтось просто частіше говоритиме рідною мовою у повсякденному житті.

І це також буде продовженням великої історії українського слова.

Бо мова – не лише те, що ми успадкували. Це те, що ми щодня створюємо власними словами, думками та вчинками.

Передаймо слово далі

Колись наші предки берегли українську мову в родинних розмовах і народних піснях. Шевченко й Куліш розвивали українське письменство. Франко та Леся Українка розширювали можливості літератури. Стус та інші діячі опиралися духовному поневоленню. Покоління кінця XX століття боролося за державний статус української. А сьогодні ми маємо можливість не лише говорити нею, а й вільно розвивати її в усіх сферах життя.

Тепер естафета – у наших руках.

Нехай українська мова звучить у наших домівках, школах, бібліотеках, університетах і містах. Нехай вона єднає дітей із батьками, онуків із дідусями й бабусями, сучасників із тими, хто жив до нас.

Нехай вона буде мовою пам’яті, творчості, свободи та надії.

Бо поки звучить українське слово, живе наша історія. Поки ми передаємо його дітям, живе наша культура. А поки ми бережемо свою мову — ми зберігаємо зв’язок між поколіннями.

Мова єднає покоління. Бережімо її, розвиваймо й передаваймо далі – як безцінний скарб, який не втрачає вартості, коли ним діляться, а стає ще багатшим. ми отримали мову від попередніх поколінь, зберігаємо її сьогодні й відповідаємо за те, щоб вона жила в поколіннях майбутніх

Мова – це те, що нас об’єднує! Українська - мова єднання незламних!

Слава Україні!

Джерело: https://slovopys.kubg.edu.ua/8-vydatnykh-movoznavtsiv-ukrainy/
https://www.google.com/goto?url=CAESjwEB6zswFWXEcXp31w0qUhj-UKGFdYvmuEfqYCyMjF-xIuVBmGICcDS_l0FmEFkKPLQs-jx_mQzOVImwDypCFC2wBJ21zXqFERwrptLzWxfKUKsHLDB0i0PvvvLEr6U8na7FjmPgKG5-P-zJNwarcXQWsWAwcvMJ6L5l-mD5mWyC9RPMdr2ulM7c6zWZ9wbPfw
https://www.google.com/goto?url=CAESdAHrOzAVL25dOkJ63xTMuwbPz9G_gaek3we8zCMVwcMXHE8U6rxd3W0VyCVNvBs47PbrZvuPQ3eLdsqlVTNfudQzaY3AJ95unBqCqV9yYVrLp81gUS2Zef8SF442pMNUOgysZSotXeraD5Jon72c4ABGhyFo

23.10.2026 р.

Укладачі: Ганна ПРОКОПЧУК, завідувачка бібліотеки
Ніна ГАЛУЗИНСЬКА, адміністратор бази даних